

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

Formování ideje volného obchodu – fyziokraté, morální filozofie, klasická ekonomie

Mezinárodní obchodní režim 2016

Oldřich Krpec, FSS MU

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Počátky ideje volného obchodu (FT)

Konec 17st.: skepse ohledně **státní regulace**; **merkantilistický pro-commerce postoj**:

- snaha **liberovat** komerci ze zbytků **feudální** a středověké **kontroly**;
- zdůrazňování potřeby **svobodných** a **stabilních domácích podmínek** pro obchod;
- garance a ochrana **vlastnických práv** a vlády **práva**;
- upozorňují na **růst obchodu** v **zemích**, kde jsou politické **svobody**, liberální **imigrační** režim a svoboda **vyznání**;

Termín **free-trade (FT)** má původ v **16st.** – parlamentní **debaty o monopolech** na **zahraniční obchod**

- v **ENG** královské **granty** vybraným kupcům poskytovaly **exkluzivní privilegium** na obchod s určitým **regionem** – už od **13st.**;
- **FT** je chápán **jako** komerční aktivita kde je **svoboda vstupu** – nebrání mu exkluzivní gildy, monopolní práva či privilegia – tj. **svoboda k obchodu**;

Monopolní obchodní společnosti se **hájily** tím, že nejsou skutečnými monopoly či to zdůvodňovaly **zvláštními důvody** – *Misselden (1622)*:

- **jistota** (není konkurence) **zvýší obchod** nad úroveň FT – užitek pro CW převyší náklady omezení svobody;
- obchod se **vzdálenými oblastmi** potřebuje vybudovat **veřejné statky** – ochrana, **pevnosti, majáky** – vládní omezení vstupu zabraňuje free ridingu;
- díky **exkluzivním právům** společnosti získají **kapitál** na **pořízení těchto statků**;

Fortrey (1673) – FT zhorší směnné relace – proti ENG.

Jiná koncepce FT → FT jako **absence protekcionistických politik** diskriminujících proti cizímu zboží vznikla jako **reakce na merkantilistickou doktrínu**;

- Roger Coke (1670) – **Holandáni** všechno **importují** a stejně **bohatnou** z obchodu, **Irové exportují** 8x více než dovážejí a přesto **chudnou**;
- Jacob Vanderlint (1734) – anticipoval *Humea*:
 - **FT s FRA a jejich levné MANU zboží je prospěšné pro ENG**; prodají nám věci tak levně, že naše manufaktury budou mít **problémy...**
 - **dokud peníze, které jim zaplatíme, nezvednou jejich ceny** a náš nedostatek peněz **nesníží** naše, že jim **budeme moct** prodávat **tak levně jak oni** předtím nám;
 - **...ustálí** se to na konkrétních **výhodách**, které **má každý národ** ve **vztahu k ostatním** zemím;

David Hume (1752) „*Of the Balance of Trade*“:

- **pokud** by byla **polovina peněz** v **ENG** zničena, **zboží a práce** by byla náhle tak **levná**, že by plynuly velké **objemy exportů**, které by **přitáhly peníze** od všech **sousedů**;
- **pokud** by se **množství peněz** v **ENG** **zdvojilo**, **zboží** by bylo tak **drahé** a **importy** by tolik **vzrostly**, že by se naše **peníze rozlili mezi** naše **sousedy**;
- **nezdá se**, stejně jako u **vody**, že by množství peněz mohlo být kdekoliv **navýšeno** či **sníženo mimo „hladinu“**;
- (pokud je obchod volný) musí **růst** či **klesat** ve vztahu k **proporci práce a zboží** v **každém jednotlivém státě**;

Rozbití argumentu bilance ale neotřese argumentem ochrany domácích podniků před cizí konkurencí

– diskuze: **Indian Calicoes**

1690s – East India Company – debata nad omezením importů EIC – první debata FT

(ochrana před zahraničními dovozy);

- **David Clayton (1719)** – dříve mě přesvědčíte, že **černá je bílá** a temnota je světlo, než **uvěřím, že nechat své ruce zahálet** je cesta k prosperitě a **vyvážení našich peněz** je cesta k bohatství;
- **Gardner (1697)** – **dva základní body**:
 - **prohibice obohatí jen hrstku**, zároveň **odebere prostředky** zvětšující bohatství národa;
 - **dovoz cizího zboží za polovinu**, pokud **dokážeme najít zaměstnání** pro naše lidi, nám **ušetří spoustu peněz**;

Charles Davenant 1696 :

- **snaha vybudovat průmysl kde by normálně nebyl** je naprosto **škodlivá**;
- **příklad hedvábí** – **uměle podporováno v ENG** – **zdroje jsou odkloněny z více profitabilních využití**;
- **v čase míru a plné zaměstnanosti** mohou **pracovníci přejít** z jedné práce do jiné;
- **fakt že hedvábí je produkováno mnohem levněji jinde**, je **indikátorem** toho, že ti kdo pracují v domácím hedvábném průmyslu, mohou být **lépe zaměstnání jinak**;
- **omezení dovozů z Indie jen obohatí konkurenci**;

Devenant a Gardner: **klíčový bod** – místo chápání **dovozů jako ztráty** (a nákladu k udržení exportů), jsou importy **chápány jako levná cesta** k získání určitého **zboží nepřímou produkcí prostřednictvím exportů**;

Henry Martyn 1701 (anticipoval A. Smithe):

- indický obchod bude ve FT méně ziskový pro stávající kupce, míra zisku se sníží na úroveň ostatních srovnatelných komercí, ale bude to výhodné pro národ, jelikož se objem obchodu zvětší;
- hrady a pevnosti mohou být udržovány z veřejných prostředků – snadněji když rostou užitky z FT;
- **mezinárodní dělba práce**: dovozy levných indických oděvů jsou jako nová technologie – více oděvů může být získáno za méně práce a to exportem jiného zboží;
- zákon omezující nás na užívání jen ENG výrobků nás nutí, aby naše spotřeba byla kryta prací mnoha místo několika málo;
- konkurence dovozů tlačí na produktivitu v jiných odvětvích – dovozy z Indie snižují cenu práce a nutí lidi k vynálezům postupů i strojů, díky kterým lze věci dělat s menším množstvím práce a levněji – snížit tak cenu výrobku ale nesnížit mzdu;

Minimální ohlas – přitom fundamentální posun – obětovaná příležitost, efektivita, produktivita;

Jacob Vanderlint 1734 – **retaliační dynamika** – omezení v jedné zemi plodí omezení v jiných, zaměstnanost tím trpí ve všech zemích;

Matthew Decker 1744 – princip **kompenzace** – parlament by měl zvážit vyplácení mezd těm kdo trátí práci zavedením FT; idea udělat z ENG (SCO, IRL) „free port“;

Vs. Arthur Young 1774 – všeobecný FT neexistoval nikdy v historii – je tedy v rozporu se zdravým rozumem;

Fyziokraté (laissez-faire)

Pierre de Boisguilbert 1690:

- **individua jsou motivovány jejich vlastním sebe zájmem**, nevědomky slouží veřejnému zájmu;
- usměrňují své úsilí směrem k aktivitám, které mají vysoký privátní výnos;
- koordinace cenovým systémem – trhy bez státních zásahů budou fungovat přirozeně k benefitu obou (všech) aktérů směny;

Francois Quesnay 1750:

- **přírodní produkce země – zemědělství – je zdrojem veškerého bohatství**;
- FT povede k přirozené distribuci produkce, tudíž k zvýšení ceny obilnin a prospěchu AGRI ve Francii (ekonomická tabulka 1758);
- **kontrast mezi produktivní zemědělskou výrobou a sektorem surovin a sterilní manuální produkci a službami (jen mění tvar věcí)**;
- AGRI produkce je ultimátním zdrojem bohatství, vše ostatní na něm závisí (je odvozeno);
- **cíl: zvýšit investice do AGRI a stáhnout zdroje z nevhodných povolání – AGRI expanze povede ke zvýšení exportů a větším dovozům sterilního zboží pro spotřebu**;

Implikace:

- export surovin a AGRI zboží a import MANU je výhodnější než naopak;
- stát, který se omezil na obchod s průmyslovým zbožím je v citlivé a nejisté pozici – noví konkurenti se objeví snadno a vytlačí jeho exporty;
- země by měla exportovat MANU pouze pokud má rovněž suroviny ze kterých MANU doma produkuje, a má očekávat zisky pouze v míře ve které tyto výroby zlepšují trhy pro produkci z půdy;
- protože **merkantilistické politiky podporovaly manu na úkor zemědělství, fyziokraté podporovali odstranění vládní intervence** (zejména vnitřní bariéry na obchod s obilím a cenové stropy na ceny obilí);

Morální filozofie (a před analytické FT myšlení)

Thomas Hobbes (1651) – sebe zájem veden vášní v zásadě destruktivní a chaotický;

Bernard Mandeville (1714) – sledování luxusu a sebelásky umožnilo průmyslovou společnost a rozkvétající ekonomiku;

Francis Hutcheson (1755):

- **přirozené city** pro **ostatní** jsou základem morálního smyslu, který **otupuje sebezájem**;
- **příroda vybavila** každého **člověka touhou po vlastním štěstí** a mnoha **laskavými city** vůči ostatním;
- to zakládá **přirozené právo každého k užití svých sil** v závislosti na **úsudku a zaměření** ve **kterémkoliv zaměstnání, práci či zábavě, která neškodí ostatním**;
- **žádný veřejný zájem** nutně **nevyžaduje**, aby **aktivity** jednotlivce byly **podřízeny jiným** - **stav přirozené svobody** (*natural liberty*);

Evropské osvícenectví jako intelektuální hnutí – více kosmopolitní, ale spíše politická doktrína než ekonomická koncepce;

David Hume „Of the Jealousy of Trade“ (1758) – pokud je nějaká komodita označena za zásadní (klíčovou/strategickou) určitou zemí, předpokládá se, že tato země má v této **komoditě** nějakou zvláštní a **přirozenou výhodu**... pokud si ji neudrží, musí vinit svou lenost či špatný management a ne sousední země + když se toto odvětví zmenšuje, jsou vždy možnosti v jiných sektorech;

Adam Smith – kauza volného obchodu

Adam Smith 1776: Book IV. „An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations“;

Specifické kritérium k evaluaci efektů jednotlivých „commercial policies“:

- je třeba zkoumat **dopad politik** na **celou ekonomiku** v **termínech** reálné hodnoty **národního důchodu** (výstupu);
- nadále **není dostatečné tvrdit**, že je **clo užitečné** jen protože **zaměstnanost** a **výstup vzrostl** v **sektoru, který je chráněný**;

Vysoká cla:

- **snižují konkurenci** a **dávají domácím producentům monopol** na domácím trhu, **umožňují jim žádat vyšší ceny** a vedou k lenosti a neefektivnímu řízení;
- **monopol** poskytuje **povzbuzení** konkrétním **odvětvím**, které si ho **užívají** a **přitahují více zaměstnanosti a více kapitálu než by jinak měli** – to je **nesporné...**, ale jestli to **vede k nárůstu průmyslu** v zemi **obecně** nebo usměrňuje **zdroje nejefektivnějším směrem** je **otázka**;

Individua (laissez-faire):

- **vždy** usměrňují svou práci k **nejlepší možné výhodě** – usilují o **zaměstnání** v **odvětví, které produkuje největší hodnotu** nebo směřují za největší hodnotu - je to **jejich užitek** který je **největším užitkem společnosti**;
- **přirozená svoboda** – individua **interagují** v ekonomickém světě, každý **hledá své přilepšení** poskytováním zboží a služeb ostatním – což ústí v **efektivní alokaci zdrojů**;
- **soutěživý trh** (spíše než vláda) je **nejlepší mechanismus** k **určení profitabilních aktivit** a **alokování zdrojů** tímto směrem;

- Každý **člověk** pokud **neporušuje zákony** spravedlnosti je **ponechán** zcela **svobodným**, aby **sledoval svůj vlastní zájem** způsobem, který si zvolí a aby svou výrobu a svůj **kapitál přivedl do konkurenčního vztahu** k ostatním;
- **Žádná lidská moudrost** nebo znalost **není dostatečná**, aby **dohlížela** na průmysl a **soukromé osoby** a **usměrňovala** je **směrem** k uplatnění **nejvíce výhodnému pro společnost**;
- **Preferencí podpory domácímu před cizím sledují** (*etablování producenti*) jen svou **vlastní jistotu**; ... **usměrňováním průmyslu směrem, který produkuje největší hodnoty sledující svůj vlastní zisk – (jsou) vedeni neviditelnou rukou k podoře cíle který není jejich záměrem**;

Doktrína **laissez-faire** – **vláda má důležitou roli** – **podporovat tržní mechanismus jako sociální instituci**;

- **vládní úkoly** jsou zajištění **veřejných statků** a ustavení **systemu práva a spravedlnosti** – to **umožní efektivnější operace** neviditelné ruky trhu;

Klíčový koncept pro hodnocení politiky je **náklad obětované příležitosti**:

- **trade-off** mezi **alternativními využitími zdrojů** za podmínky jejich **vzácnosti** – **zvětšený výstup** jednoho **sektoru** v daném okamžiku jde na **úkor zdrojů** zaměstnaných **jinde**;
- **žádná regulace obchodu nemůže zvýšit objem výroby nad úroveň faktorů**, které jsou k **dispozici** – může **jen odklonit jeho část** – a **není vůbec jisté**, že tento „umělý“ směr bude jakkoli **výhodnější**;

Merkantilisté – intervence může vést k lepšímu mixu výstupu, k většímu objemu výstupu nebo k obojímu;

Konečně to Smith napojil na **Trade Policy**:

- pokud cizí země může **dodávat komoditu levněji, než my ji umíme vyrobit**, pak je lepší ji koupit za část naší **vlastní produkce**, která je realizována tam kde máme nějakou **výhodu**;
- určitě nejsou zdroje uplatněny nejefektivněji, když produkují to, co lze koupit levněji jinde;
- průmysl země je tak **odkloněn k méně výhodnému uplatnění a směnná hodnota roční produkce je místo zvýšení – jak zamýšlel autor zákona – snížena každou takovou regulací**;

Mezi jakýmikoliv místy probíhá IT, všechny mají vždy **dva benefity**:

- **směna** za zboží které **uspokojuje potřeby**;
- důležitější je **přístup na větší trh** který umožňuje **překročit omezení domácí poptávky** - to povzbuzuje zlepšení **produktivních sil** tak aby roční produkce byla co největší, a tím se **zvětšuje příjem a bohatství společnosti**;

Protože **dělba práce je omezena velikosti trhu** (*division of labor is limited by the extent of the market*):

- FT zvětšuje trh a **umožňuje** tak **sofistikovanější dělbu práce** + podporuje **výměnu znalostí** a nových **metod** a business praktik;
- tj. **statické** a **dynamické zisky** z obchodu (**dělba práce a transfer technologie**) - mimořádné;

Spotřeba:

- je **jediným cílem a smyslem** veškeré produkce – a zájem producenta by měl být **zohledněn jen potud**, pokud je to **účelné pro blaho spotřebitele**;
- **merkantilistický systém**: zájem konzumenta **obětoval zájmu producenta** – zdálo se, že **produkce a ne spotřeba je cílem a smyslem výroby a obchodu**;

Komoditní složení IT:

- v konkrétní zemi reflektuje její **stádium hospodářského rozvoje** a její **přirozené podmínky** (jako vybavenost faktory);
- vztah mezi **městem a vesnicí** (*analogie*) ...**odmítá**, že **zisk města je ztráta vesnice** – **zisky jsou vzájemné, dělba práce je výhodná pro všechny**, obyvatele města a vesnice jsou **navzájem služebníky** jeden druhého;
- **množství zpracovaného zboží**, které (města) **prodávají vesnici**, nutně **reguluje množství** materiálu a **zásob**, které **kupují**; ani jejich zaměstnanost ani subsistence **nemůže zvýšit prodej, jen proporčně navýšení poptávky vesnice po průmyslových výrobcích** a to je úměrné jejich rozvoji a kultivaci;
- stejně **jako město a venkov, tak jednotlivé země se specializují** na **různé zboží** dle svých výhod na základě vybavenosti faktory a stádiu rozvoje;
- **země produkující suroviny** tak činí k **pro vlastní užitek** a **nejsou** nutně **odsouzeny** v tomto stadiu **zůstat navždy** – **pokud stabilní vláda podporuje svobodu a obchod a akumulaci** – tudíž **umožňuje jednotlivcům investovat do fyzického a lidského kapitálu**;

To **nemůže být zajištěno umělým přesunem zdrojů** z jednoho sektoru do jiného obchodní politikou, která (navíc) **narušuje pobídky**;

Doporučení o **FT** je **aplikovatelné na všechny státy bez ohledu** na jejich **stádium ekonomického rozvoje**;

Děkuji za pozornost

Oldřich Krpec

krpec@mail.muni.cz

MVES FSS MU, Joštova 10, 60200 Brno

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ